

Oficiální stanovisko FIT k využívání umělé inteligence pro účely tlumočení

Využívání umělé inteligence (AI) v oblasti překladu a tlumočení se pojí ze závažnými problémy jak z pohledu profesionálních tlumočnicků, tak uživatelů jejich služeb. Mezinárodní federace překladatelů (FIT) jako organizace sdružující přes 65 000 překladatelů, tlumočnicků a terminologů z více než 65 zemí světa se důrazně vymezuje vůči nahrazování lidských tlumočnicků strojovým tlumočením a překladem bez lidského dohledu a kontroly, které obnáší nepříjemně vysokou míru rizika a chybovosti a podřívá roli profesionálních tlumočnicků a překladatelů. Vlády i organizace se k využívání nástrojů na překlad či tlumočení využívajících umělé inteligence bez lidské kontroly přiklánějí stále častěji.

Celosvětovým trendem se přitom v posledních desetiletích stala zvýšená podpora zavádění striktních standardů pro akreditace a hodnocení kvality, vzdělávání a kontinuální profesní rozvoj a investování do těchto oblastí. Obáváme se, že stále častější využívání umělé inteligence bude mít obecně za následek dramatický úpadek lidských dovedností a profesních kompetencí v klíčových oblastech, což povede k omezování pracovních příležitostí pro kvalifikované odborníky a k výraznému propadu počtu aktivních profesionálů. Vzhledem k tomu, jak zranitelnými se moderní technologie během nedávného celosvětového výpadku IT systémů ukázaly být, je rozhodnutí kompletně nahradit lidské odborníky technologickými zařízeními velmi riskantní, s nevyjasněnou odpovědností a citelnými důsledky.

Případ České republiky

Důležitým precedenčním případem je návrh zákona o vstupu a pobytu cizinců (cizinecký zákon), č. j. MV-132202-9/OBP-2022, jehož součástí je ustanovení § 477 (1) v následujícím znění: „K tlumočení úkonu v řízení může správní orgán použít namísto tlumočnicka zapsaného v seznamu tlumočnicků a překladatelů certifikované technické zařízení.“ Toto ustanovení je problematické.

V České republice jsou tlumočníci certifikováni dle zákona č. 354/2019 Sb. Právo na tlumočnicka je založeno zákonem a garantováno ústavními předpisy i mezinárodními smlouvami, jako je například Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Navrhované ustanovení je zároveň v rozporu se zákonem o soudních tlumočnicích a soudních překladatelích č. 354/2019 Sb., který stanoví, že tlumočnick vykonává tlumočnickou činnost osobně a že tlumočnickem může být pouze fyzická osoba.

Nahrazení certifikovaných lidských tlumočnicků „certifikovaným technickým zařízením“ vzbuzuje závažné obavy z narušení přesnosti, nestrannosti a srozumitelnosti tlumočení v citlivých soudních a správních řízeních.

Porušení práv

Jedním ze základních lidských práv garantovaných zákonem (konkrétně článkem č. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, článkem č. 8 Americké úmluvy o lidských právech, kterou zaštiťuje Interamerická komise pro lidská práva, a českým zákonem č. 354/2019 Sb.) je právo na spravedlivý proces. Cizinci, kteří nehovoří jazykem soudu, mají k naplnění tohoto práva ze zákona nárok na pomoc tlumočnicka. Jakákoli nepřesnost v tlumočení zajišťovaném „certifikovaným technickým zařízením“ může vést k porušení tohoto lidského práva.

Nemožnost zajistit tlumočnicka

Využívání strojového tlumočení jako náhrady v případě nedostupnosti tlumočnicka je nepřijatelné. Zvyšuje riziko poškození jedince a porušení jeho práv a nelze jej považovat za splnění povinnosti zajistit tlumočnicka. Požadavek na náležité tlumočení nespĺňuje libovolná forma překladu; náležité tlumočení vyžaduje přesnost a kontrolu ze strany člověka.

Odpovědnost

Používání technologických zařízení v soudních a správních řízeních vzbuzuje obavy v otázkách odpovědnosti. Odpovědnost za nepřesnosti a chyby při lidském tlumočení nese tlumočnick. Na technické zařízení odpovědnost za nepřesnosti a chyby, které při strojovém tlumočení vzniknou, přenést nelze, což představuje významné riziko pro spravedlivý průběh a integritu řízení. Odpovědnost za své jednání a jeho dopady nesou všichni účastníci, a měli by ji tedy nést i dodavatelé technických zařízení, která jsou zdrojem chyby.

Právo na námitku

Cizinecký zákon stanoví, že osoba, jejíž projev je tlumočen, je oprávněna namítnout nesprávnost výsledku tlumočení, a to do skončení tlumočeného úkonu. Ani cizinec, jemuž je projev tlumočen, ani příslušný pracovník však zpravidla neovládají oba jazyky. Je tudíž nemožné, aby dokázali objektivně vyhodnotit kvalitu strojového tlumočení a ve stanovené lhůtě namítli nesprávnost. Stávající návrh zákona cizinci právo na námitku v tomto ohledu upírá.

Důvěrnost informací

Strojový překlad a umělá inteligence nemohou spolehlivým způsobem zaručit důvěrnost informací vyžadovanou v příslušném typu řízení. Hrozí tak riziko porušení nařízení GDPR a dalších právních předpisů na ochranu soukromí.

Lidská stránka

Lze předpokládat, že osoby využívající tlumočení dle ustanovení § 477 (1) jsou výrazně

traumatizované a nacházejí se ve velmi stresující situaci, v níž se jim nedostává odpovídající sociální a finanční podpory či podpory ze strany blízkých osob. Jde o osoby vysoce zranitelné, pro něž je přesné a empatické tlumočení naprosto zásadní. Návrh zákona, tak, jak je v současné době formulován, jejich zranitelnost dále zvyšuje.

Technické problémy

Návrh zákona zmíněné „certifikované technické zařízení“ blíže nespecifikuje; důvodová zpráva však hovoří o „strojovém překladatelském programu“¹. Možnosti strojového překladu jsou v současné době prokazatelně omezené,² zejména pokud jde o rozpoznávání mluvené řeči a jejích specifických složek, jako je modulace, hlasitost, výška, regionální dialekty a jazykové nuance. Chybovost je pak výrazně vyšší v případě méně častých jazykových kombinací nebo jazyků, pro něž je k dispozici jen omezený objem tréninkových dat. V právním kontextu mohou mít i drobná pochybení závažné dopady. Automatický převod mezi jazyky zdaleka není (a v dohledné době patrně ani nebude) prostý chyb.³ Strojový překlad je pouhým překladatelským nástrojem, o tlumočení se však nejedná. Není schopen odpovídajícím způsobem zohledňovat kulturní rozdíly a kontextové nuance, které jsou v tak důležitých tlumočnických situacích jako ty, v nichž má být využíván v České republice, naprosto klíčové.

Kulturně podmíněné jednání

Chápání kulturně podmíněného jednání a neverbální komunikace jsou při tlumočení zásadní. Technologické zařízení nedokáže odpovídajícím způsobem zprostředkovat kulturní nuance, řeč těla, idiomatické výrazy a význam odvíjející se od kontextu. To může mít za následek chybné tlumočení, poškození osoby, jíž je tlumočeno, a porušení jejích práv.

Vzhledem ke všem uvedeným problémům se domníváme, že by ustanovení § 477 mělo být z návrhu zákona vypuštěno, aby byla zajištěna integrita a spravedlivý průběh tlumočnických služeb v České republice.

Závěr

Překladatelské technologie využívající umělou inteligenci jsou v současné době nespolehlivé a nejsou natolik pokročilé, aby mohly v citlivých právních situacích – zejména v kontextu zákona o vstupu a pobytu cizinců – adekvátním způsobem nahradit lidské překladatele a tlumočníky. Umělou inteligenci není možné využívat bez profesionální lidské kontroly ani v současné době, ani v dohledné budoucnosti. Přínos umělé inteligence z finančního a rozpočtového hlediska, jímž její příznivci argumentují, je pouze zdánlivý, protože náklady vynaložené na napravování jejích chyb dalece převyšují náklady na řádné provedení člověkem. Automatické tlumočení za použití AI a programů strojového překladu bez lidské kontroly nemůže odpovídajícím způsobem naplnit výše uvedená kritéria a jeho použití by v situacích, které předpokládá například návrh českého cizineckého zákona, mělo být vyloučeno.

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DESTRADUCTEURS

INTERNATIONAL FEDERATION OF TRANSLATORS ~ FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE TRADUCTORES

The voice of associations of translators, interpreters and terminologists around the world

---

¹ Z této formulace vyplývá, že zamýšleným způsobem zprostředkování obsahu je patrně převod mluvené řeči na text, strojový překlad textu a převod textu na mluvenou řeč.

² <https://www.theguardian.com/us-news/2023/sep/07/asylum-seekers-ai-translation-apps>

³ Viz pojem „katastrofální chyby“ v související odborné literatuře: [Kocmi et al., 2021](#), p.160).